

PROIECȚIA IMAGINARĂ A FEMEII ÎN SPAȚII PARALELE ÎN POVESTIRILE LUI VASILE VOICULESCU

THE WOMAN'S IMAGINARY PROJECTION IN PARALLEL SPACES IN VASILE VOICULESCU' S SHORT STORIES

Drd. Iuliana VORONEANU (PĂUNESCU)

“1 Decembrie 1918” University of Alba Iulia
„Regina Maria” National Pedagogical College, Deva

Abstract: *Fantastic literature creates parallel universes, the real world coexisting with an imaginary one. Parallel, possible worlds can no longer be realistically described, the concept of observation suffering a crisis following the popularization of quantum physics theories, including the uncertainty principle leading to relativization, depending on measuring instruments and the researcher's method.*

In his choice for William James's pragmatism, which made observation dependent on the observer's interests (which does not even fall within his sphere of interest), Vasile Voiculescu found confirmation in the relativism and scientific skepticism of the New Physics.

V. Voiculescu's stories suggest that the world and life are constructions of the individual's consciousness, which includes mythical-magical thinking and the archetypes of the collective unconscious. The fear of the unknown in a hostile nature, the state of uneasiness caused by cosmic terror generates the fantastic. A structured complex of superhuman desires appears, a strong psychological conflict, intense feelings of the characters situated between two worlds, between the possibility and the impossibility to satisfy the desire of returning to their origins. Rejecting the human condition and history, these characters try to escape.

They become entities of “coincidentia oppositorum”, they advance through narrative scenarios, seemingly without a meaning. However, these female characters try to decode the meanings, to access the sacred and build a parallel world, another version of the everyday, profane, meaningless world. Voiculescu describes the deformations, the rejection of patterns, the irrationality of the characters who live under the sign of illusion, in a disjunction me/ universe, me/ the other reality.

Key words: female characters; parallel worlds; psychic phenomena; moral consciousness; effects.

Ne raportăm permanent la realitate fără a cunoaște însă ce înseamnă cu adevărat acest termen la care facem referire. Este o raportare la orice latură a existenței ca persoane, deci percepem și analizăm realitatea cu o anume subiectivitate. Fie că e vorba de romanul modernist al fluxului conștiinței, fie că ne referim la poezia modernistă canonică a imagismului, realitatea era privită la sfârșitul secolului al XIX și în perioada modernismului înalt căreia îi aparține și Vasile Voiculescu ca efect al unei fenomenologii a privirii.

Literatura fantastică creează universuri paralele, lumea de aici, și o alta, cea imaginară, care coexistă cu lumea reală. Lumile paralele, posibile, nu mai pot fi descrise în mod realist, conceptul de observație suferind o criză în urma popularizării teoriilor fizicii cuantice, printre care principiul incertitudinii care relativizează rezultatul cercetării făcându-l dependent de instrumentele de măsurare și de metoda cercetătorului.

În opțiunea lui pentru pragmatismul lui William James, care făcea observația dependentă de interesele observatorului (ceea ce nu intră în sfera sa de interes nici măcar nu percepe), Vasile Voiculescu se simțea confirmat de relativismul și scepticismul scientist al Noii Fizici.

Povestirile lui V. Voiculescu sugerează că lumea și viața sunt construcții ale conștiinței individului, care include gândirea mitico-magică și arhetipurile inconștientului colectiv. Teama de necunoscut într-o natură ostilă, starea de

neliniște provocată de teroarea cosmică generează fantasticul. Apare un complex structurat de dorințe supraomenești, de un puternic conflict psihologic, trăiri intense ale personajelor aflate între două lumi, între posibilul și imposibilul de a-și satisface dorința reîntoarcerii la origini. Aceste personaje caută evadarea, ca o consecință a refuzului condiției umane și istoriei. Ele devin entități ale coincidenței contrariilor, parcurg scenarii narative, în aparență, fără semnificație. Totuși aceste personaje feminine încearcă decodificarea sensurilor, accesarea la sacru, și, respectiv, construirea unei lumi paralele, o altă versiune a lumii cotidiene, profane, lipsită de sens.

Personajul feminin din opera lui Vasile Voiculescu este un subiect delicat și complex, restrictiv chiar, însă se impune explorarea posibilităților care reies din *Povestirile* selectate în acest scop. Eroinele reprezintă entități cu reguli proprii, fiecare manifestându-și existența între limite, bariere, prejudecăți, interdicții. Fiecare „lume” își dezvoltă propriile legități și dimensiuni ale existenței umane. Majoritatea personajelor feminine provin din lumea satului, care reprezintă complexitatea pură a vieții, un microcosmos cărui îi asociem originea și tradiția. Efectele negative ale civilizației nu au ajuns încă în acest spațiu, personajele feminine având încă acea puritate a femeii simple, din paradisul original, izolate de civilizație și subordonându-se regulilor comunității patriarhale.

O cale de a evada din rutina domestică, din tipar, este apelul eroinelor la superstiții, care le fac să vadă altceva decât ceea ce este real, creând o stare mentală și fiziologică asociată cu o mare varietate de sentimente, gânduri și comportamente. Este vorba despre o magie explicată, în același mod prin care supranaturalul explicat practicat de Ann Radcliffe a reușit să împace nevoia de senzațional a unei epoci raționaliste, dar și să nu piardă credibilitate în contextul ei. Un punct comun al celor doi scriitori este legat de tehnica narațiunii și a descrierii atmosferei de suspans, condiții necesare pentru a crea starea de tensiune. Aproape întotdeauna elementul de mister este explicat într-o manieră

firească, chiar logică. Pornind de la aici și acum, eroinele lui Voiculescu ajung într-un univers paralel, rupt de contextul social, rezultat al pasiunilor, al sensibilității excesive care le conferă abilități aparent supranaturale.

Magical explicat la Vasile Voiculescu se datorează influenței lui William James, creatorul conceptului de *stream of consciousness*, fluxul conștiinței. James conștientizează că materia cenușie nu este doar un organ pentru înregistrarea senzațiilor și nici pentru construcții intelectuale „dezinteresate”, fiind un organ al reacției în urma stimulării, adică un instrument de acțiune.

James explica acest mecanism:

„Pe scurt, mintea lucrează asupra datelor pe care le primește la fel cum un sculptor lucrează asupra unui bloc de piatră. Într-un anumit sens, statuia se afla acolo din multumim decât sculptorului că a degajat-o pe aceasta de restul. ... Lumea pe care o simțim și în care trăim va fi aceea pe care strămoșii noștri și noi, prin lovituri de alegere cumulative treptate, am degajat-o, asemenea sculptorilor, prin excluderea anumitor porțiuni din materialul dat... . Lumea mea nu este decât una dintr-un milion de lumi încastate la fel și la fel de reale pentru cei care le abstractizează” (James, 1950: 288-289).

Pentru James, experiența psihologică și cea religioasă reprezintă forma superioară de cunoaștere, raportată la experiența științifică. Prin experiența de tip religios se anulează barierele eului, personajul creându-și o lume mai reală, în care spiritele acționează reciproc unele asupra celorlalte. În povestirile lui Voiculescu, supuse analizei în acest scop, se dezvăluie ecouri ale relațiilor eului cu ceilalți, într-o realitate mai sensibilă.

Șarpele Aliodor este o povestire inspirată de o realitate socială a satului interbelic, o altă imagine în care boala și suferința nu mai au o singură cauză istorică, ci una umană, teama și absența credinței în Dumnezeu. Convinsă că șarpele casei, găsit de mezin, i s-a strecurat în abdomen,

femeia dezvoltă o tumoră canceroasă sub forma acestei vietăți și, în final, moare de o boală incurabilă, în acest caz personajul feminin secundar fiind o victimă a ideății induse. Veșnica oroare a mamei, teama de șarpe, o determină să interpreteze greșit simbolul acestuia, pe baza asocierii biblice femeie-șarpe și implicit, moarte. În această povestire șarpele are rol benefic, de ocrotire a casei, dar prin reprezentarea eronată, i se atribuie un rol malefic de către femeie și întreaga comunitate a satului.

Imaginea femeii este asemenea unui personaj serafic ce se stinge tăcut, măcinat de boală, teama acesteia devine o obsesie personală, „apoi o psihoză colectivă, narațiunea alunecând treptat spre relatarea unui caz de obscurantism în lumea înapoiată a satului.” (Zaharia- Filipaș, 1980: 171). Deși se apelează la mijloace medicale diverse, inclusiv la metoda autosugestiei, efectul este o continuă evoluție a tumorii: „Închipuirea putuse să înlesnească zbucnirea cancerului și să-i înțească creșterea. Dar putere ca să lucreze acum de-a-ndoaselea nu mai avea.” (Voiculescu, 1998: 240).

În această povestire psihicul personajului feminin „apare ca un proces, nu o esență, experiența prezentului modificând, resimbolizând, chiar și datele memoriei” (Tupan, 2009: 102).

Femeia din *Schitul de ceară* fură împărtașania din Sfântul potir cu credința că va retrezi lumea albinelor la viață. Ea recrează un alt univers, inversează simetria stânga-dreapta, pentru ca lumea să se poată răsturna, recrea, după legea nescrisă a superstițiilor. Stropiți cu vin sfințit, stupii mărturisesc gloria divină, văzând în fiecare chivot chipul lui Dumnezeu.

Renunțarea la credință în favoarea vrăjitoriei are efecte dramatice asupra psihicului femeii. Deși săvârșește păcatul de a fura împărtașania din altar, „sângele misterios al vieții, cu fărâme din trupul cel fără de moarte în el” (Voiculescu, 1998: 382), femeia devine purtătoare a cuminecăturii, aceasta având semnificația „cufundării în înțelegere spre relevarea cunoașterii.” (Postelnicu, 2012: 288).

Tumultul psihologic al femeii o transferă la granița nebuniei, furtul împărțășaniei din altar fiind un act condamnabil social. Este frustrată afectiv, se simte respinsă, exclusă, de aici starea depresivă de gol existențial, angoasă, anxietatea ființei condamnate la singurătate și moarte prin abandon, agresivitate împotriva destinului, teama față de divinitate. Voiculescu explorează zonele ascunse ale sinelui, descriind formele frustrării și a celor compensatorii provocate la nivel psihic.

Bătrâna Savila din *Lacul rău* este un personaj care se dovedește a fi o cunoscătoare a tainelor și vrăjilor apei, a superstițiilor lumii pescarilor. Nu e magia unei bătrâne în aducerea la mal a tânărului înecat ci explicație realistă: bătrâna creează un flux între locul înecatului și mal, ademenind peștii cu pâine, și astfel îl localizează. Legătura inexplicabilă între Savila și tânărul înecat, neexprimată în vorbe, are ca element comun puternic lumea apei. După restabilirea ordinii și stabilității comunității în raport cu legile naturii, culminând cu îmblânzirea duhului apelor și eliberarea trupului captiv, tânărul este redat comunității, lumii reale, spre îngropare creștinească după datină.

Apelând la un artificiu magic, eroul din *Iubire magică* devine martor la procesul metamorfozării femeii care îl vrăjise cu frumusețea ei, concretizându-se într-o experiență terifiantă, de la surpriză la neliniște, spaimă și teamă, într-un adevărat spectru al morții: „În fața mea sta o strigoaică...” (Voiculescu, 1998: 195). Sub influența lecturii lui *Faust*, eroul poet din această povestire apelează la un proces complex al introspecției, o proiecție a realității devenită obsesie, Mărgărita. Poetul nu percepe imaginea reală din lumea de aici, ci fătura pe care o crease în universul paralel, inițial o „sfântă cu acea violență a păcatului” (Voiculescu, 1998: 190), iar mai târziu, imaginea strigoaicei descrisă de vrăjitoare. Prezența ei în lumea oamenilor este posibilă prin intruziunea malefică, pe cale ocultă. Strigoii se situează la „granițele mereu mișcătoare ale normalului cu paranormalul, ale realului cu miraculosul” (Hedeșan, 1998: 38), câștigând

astfel o anumită autoritate și fascinație. Conotația negativă a acestei ipostaze provine de la gestul asocierii oricărui tip de anomalie sau rău existent din jur maleficului altei lumi.

Personajul narator resimte șocul metamorfozei, realitatea și raționalitatea fiind înlocuite la nivel psihologic cu o cauzalitate imaginară și inacceptabilă. El admite existența unor forțe supranaturale pe care nu le poate controla, care au consistență și care se manifestă vizibil. Lumea reală interferează cu cea a forțelor malefice, starea de confuzie provocată de evenimente și fapte stranii se amplifică proporțional odată cu efortul de căutare a adevărului și a explicațiilor logice, aparențele se dovedesc a fi înșelătoare. Trauma psihică va continua să îl va urmărească de-a lungul existenței.

Știma din povestirea *Loștrița*, o prezență malefică, „o formă degradată a unei străvechi divinități autohtone a apelor dulci de care depinde stabilitatea acvatică. Se spune că ea ar fi capabilă să provoace secetă sau inundații. Concepută adesea ca fiind jumătate femeie și jumătate pește, ea se aseamănă, (...) cu sirenele sau duhurile acvatice din vechi mitologii” (Evseev, 1998: 454).

Ambiția lui Aliman este să vâneze himera care îi scapă din mâini, conștientizând că „nu e lucru curat” (Voiculescu, 1998: 289). Pescarul apelează la un vrăjitor, magia practică de acesta folosind imaginea/ figurina, cu scopul acțiunii la nivelul neatinsului, loștrița. Aici intervine motivul privirii, dedublarea de imagine, femeie-pește. Ochiul personajului intră sub incidența puterilor magice. După ce figurina este aruncată în apă, lui Aliman îi va apărea imaginea unei fete frumoase, cu „părul despletit pe umeri ca niște șuvoaie plăvițe resfirate pe o stană albă. Ochii, de chihlimbar verde-aurii cu strilici albaștri, erau mari, rotunzi, dar reci ca de sticlă. Și dinții (...) ascuțiți ca la fiare.” (Voiculescu, 1998: 292). Aceste mutații sunt posibile doar prin procedeul de anamorfoză, o „magie artificială a formelor miraculoase” (Baltrusaitis, 1975: 25) care însumează „modul de a face și a construi tot felul de figuri deformate care, văzute dintr-un anumit punct, par a avea o proporție

justă” (Baltrusaitis, 1975: 25). Lostrîța este ființa dintr-o altă lume, pe care și-o imaginează un exaltat.

Sentimentul de dezgust față de condiția umană al mamei Ilenei, venită să distrugă armonia primordială, constituie o măsură firească de apărare, având menirea de a ocroti întruparea mai presus de fire. Apartenența fetei la această lume este sub semnul incertitudinii. Aliman rămâne sub vraja ei mult timp, natura îi trimite din nou vechile mesaje, ademenindu-l în vârtoarea apelor Bistriței și pedepsindu-l pentru necredința față de iubirea dintâi. Pe de altă parte, redându-i lostrîța îndelung visată, apele pecetluiesc unirea într-o veșnicie a celor două ființe ieșite din sfera a ceea ce trece drept realitate obiectivă și bun simț comun.

Experimentând scenariul lui William James, Voiculescu face uz de „paralelismul psiho-fizic, care îngăduie trupului social să creeze, inductiv, un suflet la comandă, așa cum, în hipnoză, trupul se mișcă exclusiv la îndemnul *imaginației de poruncă*” (Tupan, 2009: 98). Voiculescu descrie deformările, ieșirea din tipare, iraționalul personajelor care trăiesc sub semnul iluzoriului sub care este acoperită lumea Realului, într-o disjunție eu/ univers, eu/ realitatea cealaltă. Eroinele trăiesc în registrul interior al spaimelor, al obsesiilor, al dorințelor dezlănțuite, al negativului normelor sociale, al vinovăției, eșecului, disperării sau nevrozelor.

Referințe:

- Baltrusaitis, J. (1975). *Anamorfoze/ Anamorphosis*. București: Editura Meridian
- Braga, M. (1984). *Vasile Voiculescu în orizontul tradiționalismului/ Vasile Voiculescu on the horizon of traditionalism*. București: Editura Minerva.
- Craia, S. (1999). *Îngeri, demoni și muieri/ Angels, demons and women*. București: Editura Univers Enciclopedic.
- Evseev, I. (1998). *Dicționar de magie, demonologie și mitologie românească/ Dictionary of Romanian magic, demonology and mythology*. Timișoara: Editura Amarcord

- Jung, C.G. (2003), *Arhetipurile și inconștientul colectiv/ The archetypes and the collective unconscious. În Opere Complete, Vol. 1./ Completed Works, Vol. 1.* București: Editura Trei.
- Ganciu, M.E. (2013). *Vasile Voiculescu și riscurile experienței mistice/ Vasile Voiculescu and the risks of the mistic experience.* Cluj: Editura Limes Epifania.
- Hedeșan O. (1998) *Șapte eseuri despre strigoi.* Timișoara: Editura Marineasa
- James, W. (1950). *Principiile psihologiei/ The Principles of Psychology, Dover Publications*
- Popovici, V. (1997). *Lumea personajului- O sistematică a personajului literar/ The character world - A systematic of the literary character.* Cluj Napoca: Editura Echinocțiu.
- Postelnicu, G. (2012). *Viața și opera lui Vasile Voiculescu/ Vasile Voiculescu's life and work.* București: Europress Group
- Tupan, A.-M. (2009). *Modernismul și psihologia.* București: Editura Academiei Română
- Ungureanu, C. (2000). *La vest de Eden/ To the west of Eden, Vol. 2.* Timișoara: Editura Amarcord.
- Vasilescu, M. (2015). *Personajele feminine în literatura română: interpretări, percepții, stereotipuri.* București: Editura RAO
- Voiculescu, V. (1998). *Integrala prozei literare/ The complete literary prose.* București: Editura Anastasia.
- Zaharia-Filipaș, E. (1980). *Introducere în opera lui Vasile Voiculescu/ An Introduction to Vasile Voiculescu's work.* București: Editura Minerva.

~~~~~

Iuliana VORONEANU (PĂUNESCU) (iulia77sim@yahoo.com) graduated from “Lucian Blaga” University of Sibiu. She is a teacher of English at “Regina Maria” National Pedagogical College, Deva. Member of the MEC Control Body and also a member of the MEC - CPEECN for pre-university education. During the last years, she has published several articles in specialized periodicals and participated in international conferences. Author of auxiliaries for teaching English. PhD student at the University 1 Decembrie 1918of Alba Iulia, with a research on Romanian fantasy literature, especially Vasile Voiculescu’s short stories.